

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор Одеського
державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, професор
Сергій БРАТЕЛЬ

« 21 » _____ 2024 р.

ВИСНОВОК

**Одеського державного університету внутрішніх справ щодо дисертації
Калюжної Євгенії Сергіївни на тему: «Забезпечення прав людини в Україні
за матеріалами практики Європейському суду з прав людини», поданої на
здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за
спеціальністю 081 «Право»**

ВИТЯГ

з протоколу засідання кафедри адміністративної діяльності поліції факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ МВС України № 13 від 19 лютого 2024 року щодо проведення публічної презентації та обговорення наукових результатів дисертації аспіранта 4-го року навчання докторантури та аспірантури Одеського державного університету внутрішніх справ Калюжної Євгенії Сергіївни на тему: «Забезпечення прав людини в Україні за матеріалами практики Європейському суду з прав людини»

ГОЛОВУЮЧА: кандидат юридичних наук, доцент Пишна Алла Георгіївна.

ПРИСУТНІ:

Корнієнко М.В., доктор юридичних наук, професор
Калайнов Д.П., доктор юридичних наук, професор
Павлютін Ю.М., доктор юридичних наук, доцент
Сухарєва А.О., кандидат юридичних наук, доцент
Томіна В.Ю., кандидат юридичних наук, доцент
Баранов С.О., кандидат юридичних наук, доцент
Ізбаш К.С., кандидат юридичних наук, доцент
Медведенко Н.В., кандидат юридичних наук
Славинська І.М., кандидат юридичних наук, доцент
Тєслок І.О., кандидат юридичних наук
Позігун І.О., доктор філософії

З присутніх – 3 доктора наук та 8 кандидатів наук – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення наукового дослідження аспіранта 4-го року навчання аспірантури та докторантури Одеського державного університету внутрішніх справ **Калюжної Євгенії Сергіївни** на тему: «**Забезпечення прав людини в Україні за матеріалами практики Європейському суду з прав людини**», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» з метою надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Робота виконана в Одеському державному університеті внутрішніх справ.

Науковий керівник: Корнієнко М.В., доктор юридичних наук, професор, проректор Одеського державного університету внутрішніх справ.

Калюжна Євгенія Сергіївна, народилась 12.09.1994 року у м. Севастополь, Україна. Громадянка України.

У період з серпня 2012 до червня 2015 року навчалась у Одеському державному університеті внутрішніх справ та отримала диплом бакалавра за спеціальністю «Правоохоронна діяльність».

З вересня 2015 до березня 2017 року навчалась в Одеському державному університеті внутрішніх справ за заочною формою навчання та отримала диплом магістра за спеціальністю «Правознавство».

З червня 2015 до листопада 2015 року працювала на посаді дільничного інспектора міліції сектора дільничних інспекторів міліції Київського РВ ОМУ ГУМВС України в Одеській області.

З листопада 2015 року до листопада 2016 року працювала на посаді інспектора Київського ВП в м.Одесі ГУНП в Одеській області.

З листопада 2016 року до червня 2020 року працювала на посаді інспектора ситуаційного відділу управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування ГУНП в Одеській області.

З червня 2020 року до теперішнього часу працює на посаді старшого інспектора ситуаційного відділу управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування ГУНП в Одеській області.

З 15 вересня 2020 року наказом від 04.09.2020 №352 о/с зарахована до докторантури та аспірантури Одеського державного університету внутрішніх справ.

Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Одеського державного університету внутрішніх справ 30 жовтня 2020 року, протокол № 3.

Освітньо-наукову програму підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» завершила 17.01.2024 року.

Здобувач має 10 наукових публікацій за темою дисертації, серед яких 3 наукові статті, опубліковані у наукових фахових виданнях України, 2 статті в наукових періодичних виданнях інших держав, 5 тез доповідей на науково-практичних конференціях, з яких 2 – міжнародних, 2 – всеукраїнські, 1 теза доповіді круглого столу.

СЛУХАЛИ:

Доповідь аспіранта Калюжної Є.С. на тему: «Забезпечення прав людини в Україні за матеріалами практики Європейському суду з прав людини». Здобувач ознайомила присутніх зі структурою дисертації, обґрунтувала актуальність обраної теми дослідження, яка зумовлена тим, що одним з важливих нормативних засобів захисту людських прав є Європейська конвенція з прав людини. Чинником ефективності якої є, зокрема, створення та функціонування судової інституції Ради Європи – Європейського суду з прав людини.

За статистикою звернень до цього Суду уже тривалий час – більше 10 років – саме Україна займає перше місце (у перерахунку на кількість звернень на 100 тис. населення: щодо України такий показник складає близько 27 звернень, а Росії та Туреччини – 12 і 18 відповідно) за кількістю поданих проти держави заяв. Саме Україна займає тривалий час за кількістю невиконаних рішень Європейського суду з прав людини (слід згадати справу *Burmuch and other* проти України за яким з реєстру Суду було вилучено понад 12 000 справ).

Актуальність теми дослідження також пояснюється і тим, що значна кількість осіб, що перебувають під юрисдикцією Української держави, звертаються до Європейського суду з прав людини як до «четвертої інстанції», інтерпретуючи Суд як «надію» на правосуддя за національними межами (на що вказує кількість тих заяв, які визнаються прийнятними та розглядаються по суті).

Водночас, наведені дані вказують на системні проблеми у забезпеченні людських прав, які мають бути вирішені для виконання державою конституційних зобов'язань перед Українським народом, а також перед світовою спільнотою, особливо у контексті реалізації стратегічного вектору – євроінтеграції.

Відповідно, аналіз практики Європейського суду з прав людини може надати загальне уявлення про стан забезпечення людських прав та засадничих свобод в Україні. При цьому, слід також зважити на сформованість у межах діяльності цього Суду таких правових інститутів як усталена практика та пілотне рішення. Ці інститути є тими факторами, що дозволяють не тільки виявити, а й вжити визначених Судом заходів з метою усунення системної проблеми, яка заважає забезпеченню людських прав, через зміни національного законодавства та адміністративної практики, з одночасним впровадженням аксіологічних складових європейських стандартів у царині людських прав.

Існуючі розробки окремих аспектів аналізу практики Європейського суду з прав людини переважно не акцентовані саме на узагальненому розумінні практики

Суду як показнику стану забезпечення людських прав та вектору удосконалення діяльності органів публічної влади у царині людських прав.

Метою дослідження є висвітлення забезпечення прав людини в Україні за матеріалами практики Європейському суду з прав людини та виокремлення напрямів удосконалення імплементації практики Європейського суду з прав людини в національну систему права як чинника підвищення ефективності діяльності органів публічної влади.

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

- з'ясувати стан наукового пізнання прав людини в Україні за матеріалами практики Європейського суду з прав людини;
- розкрити методологічні основи дослідження;
- з'ясувати правову природу Європейського суду з прав людини та його практики;
- розкрити прецедентність практики Європейського суду з прав людини;
- визначити напрями впливу практики Європейського суду з прав людини на національне право;
- з'ясувати стан забезпечення людських прав в Україні крізь призму практики судової інституції Ради Європи;
- визначити та охарактеризувати напрями удосконалення імплементації практики Європейського суду з прав людини в національну систему права.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері забезпечення прав людини, у тому числі у практиці Європейському суду з прав людини.

Предметом дослідження є забезпечення прав людини в Україні за матеріалами практики Європейському суду з прав людини.

Дослідження забезпечення людських прав за матеріалами практики Європейського суду з прав людини ґрунтується на таких принципах наукової гносеології як всебічності та об'єктивності.

Основним методологічним інструментарієм стали логічні методи синтезу та аналізу, а також статистичний метод, що були використані для розв'язання визначених вище завдань дослідження. Статистичний метод був застосований при опрацюванні емпіричної основи дисертації.

Серед методологічних підходів, які були використані у цій роботі, особливе місце займають: аксіологічний підхід (розділи 2 і 3), герменевтичний підхід (розділи 1, 2 і 3), особливу роль цей підхід відіграв при опрацюванні практики Європейського суду з прав людини; системний підхід (підрозділи 2.2-2.3 та 3.1-3.2), що забезпечив комплексність вивчення предмету дослідження; історичний підхід (розділ 2 та підрозділ 3.1.); порівняльно-правовий підхід (переважно підрозділи 2.3 та 3.2.).

Детально використання методологічного інструментарію висвітлено у підрозділі 1.2 дисертації.

Емпіричну основу дослідження складають: статистичні дані діяльності Європейського суду з прав людини (звернення, категорії справ та ін.); дані Google Trends щодо пошукових запитів користувачів Інтернет-мережі, результати проведеного соціологічного опитування 200 респондентів [Додаток Б].

Здобувач звернув увагу на те, що наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що дисертація є однією з перших у вітчизняному правознавстві робіт, у якій комплексно висвітлюється питання практики Європейського суду з прав людини як показника системних проблем щодо забезпечення людських прав в Україні та напрямів удосконалення стану такого забезпечення і у якій сформульовано низку нових положень, що є важливими для вітчизняної юриспруденції, зокрема

вперше:

- обґрунтовано типологію напрямів впливу практики Європейського суду з прав людини на різні правові системи (національні та наднаціональні) з виокремленням та детальною дескрипцією впливу на правозастосовну практику; впливу на національне законодавство; впливу на правову доктрину; впливу на правосвідомість, правову освіту та просвіту; впливу на функціонування громадянського суспільства; впливу на міжнародний престиж держави-учасниці Конвенції; впливу на розвиток європейського права;

- надано характеристику природі рішень страсбурзького Суду через призму: іманентності цій інституції міжнародного характеру, сприйняття його більшістю заявниками як «четвертої інстанції» (не зважаючи на його субсидіарний характер), особливості конвенційних норм (аксіологічний, лаконічний та імпліцитний характер), автономної інтерпретації положень Конвенції (з урахуванням її духу та мети), зв'язок між Конвенцією та національним правом; діалог з державами-членами Конвенції;

- на підставі аналізу практики страсбурзького Суду встановлено системні проблеми забезпечення людських прав в Україні та визначено шляхи їх усунення через удосконалення імплементації практики Суду в національну правову систему за такими типологізованими напрямами: світоглядним (загальносоціальним); нормативно-правовим; правозастосовним;

удосконалено:

- систематизацію наукових джерел гносеології практики Європейського суду з прав людини з виокремленням робіт, у яких розкривається сутність і зміст людських прав у їх розумінні західною (європейською) культурою та наукових робіт, у яких розкриваються людські права через призму діяльності Європейського суду з прав людини (з поділом на окремі підгрупи);

- аргументацію визначення правової природи практики Європейського суду з прав людини як такої, що відповідає принципу *stare decisis* та її розгляд як систему тих рішень Суду, у яких сформульовано *ratio decidendi* та які є обов'язковими як для страсбурзького Суду, так і для держав-учасниць Конвенції при розв'язанні аналогічних справ;

- статистичні підходи щодо аналізу звернень до Європейського суду з прав людини та підходи до розгляду цього Суду як показника стану забезпечення людських прав на національному рівні (через застосування Судом інститутів усталеної прецедентної практики Суду – *well-established case-law of the Court* – та пілотного рішення) та фактора удосконалення національного права;

дістало подальшого розвитку:

- методологічні засади дослідження правових явищ, що передбачають комплексне застосування системи методологічних принципів, методів та підходів (з акцентом на важливості урахування соціокультурної природи права та людських прав).

По закінченні доповіді дисертанта, присутніми було поставлено ряд запитань.

КАЛАЯНОВ Д.П., доктор юридичних наук, професор: Шановна Євгеніє Сергіївно! У дисертації Ви висвітлюєте проблему надмірного кримінального провадження. Однак, при цьому не аналізуєте так звані «правки Лозового». Як Ви можете це пояснити?

КАЛЮЖНА Є.С.: Дякую за запитання. Так, дійсно, у дисертації не аналізується низка змін у законодавстві, що були запроваджені у жовтні 2017 року, які серед іншого передбачали закриття кримінального провадження через закінчення строку досудового розслідування. Не висловлюючи свого бачення щодо впливу цих змін на інститут продовження строків досудового розслідування, вкажемо, що відносно цих змін існує певна дискусія. Так, наприкінці 2023 року було створено електронну петицію про відміну «правок Лозового», яка за декілька годин набрала 25 000 голосів. У цілому такий підхід відображає ті характеристики загального стану кримінального провадження (та світоглядного напрямку), що описані у 3 розділі дисертації. Тому не було особливої потреби додатково аналізувати положення цих законодавчих змін.

КАЛАЯНОВ Д.П., доктор юридичних наук, професор: Дякую за надану відповідь.

ПАВЛЮТІН Ю.М., доктор юридичних наук, доцент: У тексті роботи Ви доволі часто використовуєте термін «страсбурзький Суд». Вважаємо, що таке використання є не зовсім правильним, виходячи хоча б з того, що у м. Страсбург діє Суд, який є національним судовим органом і не має відношення до ЄСПЛ. Прокоментуйте обраний Вами підхід.

КАЛЮЖНА Є.С.: Дякую за запитання. Термін «страсбурзький Суд» використовується нами на позначення Європейського суду з прав людини переважно з причини уникнення дублювання використання одного й того ж терміну – Європейський суд з прав людини – у межах одного абзацу. Так само як інколи застосовуємо і термін «судова інституція Ради Європи», що також не зовсім правильно, виходячи з того, що хоча Європейський суд з прав людини і функціонує в межах Ради Європи, однак, не розглядає справ, пов'язаних зі спорами учасників Ради Європи на зразок тих, що розглядає Європейський суд справедливості в межах Європейського Союзу.

Наголосимо, що такий підхід нами запозичено у інших вітчизняних вчених. При цьому такий підхід певною мірою можна розглядати як усталений (у контексті того, що він обумовлений філологічними вимогами).

ПАВЛЮТІН Ю.М., доктор юридичних наук, доцент: Дякую за надану відповідь.

БАРАНОВ С.О., кандидат юридичних наук, доцент: У роботі сформульовано низку пропозицій з удосконалення національного законодавства. Чи не направляли Ви свої пропозиції до парламенту? Або до інших суб'єктів законодавчої ініціативи?

КАЛЮЖНА Є.С.: Дякую за запитання. Так, у роботі виокремлено відповідний напрям удосконалення стану забезпечення людських прав (у контексті удосконалення подальшої імплементації практики Європейського суду з прав людини) та обґрунтовано низку змін. На даному етапі ми не направляли ці пропозиції до суб'єктів права законодавчої ініціативи. Однак, за результатами публічного захисту дисертації, зважаючи на отримані у процесі дискусії рекомендації, ми плануємо ці пропозиції спрямувати до парламенту.

БАРАНОВ С.О., кандидат юридичних наук, доцент: Дякую за надану відповідь.

СУХАРЄВА А.О., кандидат юридичних наук, доцент: У роботі є результати проведеного Вами соціологічного опитування. Яким чином Ви здійснювали вибірку?

КАЛЮЖНА Є.С.: Дякую за запитання. Вибірка для опитування складалась з двох груп: 100 громадян без юридичної освіти та 100 юристів. Для кожної групи використовувалися різні методи вибірки:

1) група громадян без юридичної освіти: ця група була відібрана за допомогою простого випадкового вибору з населення, але стосувалась тих осіб, що або звертались до адвокатів, або приходили на судові засідання тощо (що вказувало на розуміння ними системи забезпечення людських прав);

2) група юристів: у цьому випадку використовувався як спеціалізований список контактів, що містив імена та контактні дані юристів з різних сфер (адвокати, судді та ін.), так і випадковий вибір у випадку перебування таких осіб на заходах з підвищення кваліфікації, судових засіданнях тощо.

СУХАРЄВА А.О., кандидат юридичних наук, доцент: Дякую за відповідь.

ТЕСЛЮК І.О., кандидат юридичних наук: Чи застосовували Ви у своєму дослідженні якісь спеціально-юридичні методи?

КАЛЮЖНА Є.С.: Дякую за запитання. Питання виокремлення суто юридичного методологічного інструментарію, тобто такого, що застосовується суто для пізнання правових явищ, є доволі дискусійним. При цьому більш обґрунтованим (з погляду логіки) є підхід за якого такі засоби відсутні, оскільки вивчення правових явищ здійснюється із застосуванням тих засобів, як і при дослідженні інших соціальних явищ. При цьому ті з методів, що виокремлюються окремими вченими як суто спеціально-юридичні, є переважно логічними методами пізнання, якими вивчаються правові явища. Наприклад, техніко-юридичний. Або це застосування окремого підходу до вивчення правового явища. Наприклад, історико-правовий. Відтак, йдеться не про якийсь особливий метод, а про «звичайний» метод та його застосування для вивчення предмету.

ТЕСЛЮК І.О., кандидат юридичних наук: Дякую за відповідь.

ПИШНА А.Г., кандидат юридичних наук, доцент: Не можна не погодитись з Вами щодо актуальності теми, однак, уточніть, будь ласка, чому саме обрано практику Європейського суду з прав людини?

КАЛЮЖНА Є.С.: Дякую за запитання. На жаль, важко заперечити те, що тривалий період перебування України у складі радянської держави значно позначився на національному праві, у тому числі й правознавстві. У цьому сенсі саме доктрина людських прав, що сформована у межах західної правової традиції, є важливою і правильною, зважаючи на її сприйняття і відображення у низці міжнародних документів. Ураховуючи це, а також європейський вибір України вибір був спрямований саме на західні інституції. Які до того ж, у порівнянні з національними інститутами, позбавлені фактору суб'єктивності (є свого роду стороннім спостерігачем). Ще одним чинником була наявність значного емпіричного матеріалу щодо забезпечення різних людських прав протягом тривалого часу, що і дозволяє робити певні узагальнення, гіпотези тощо. Комплексне поєднання цих чинників і вказали на Європейський суд з прав людини, практика якого може надати узагальнене розуміння стану забезпечення людських прав в Україні.

ПИШНА А.Г., кандидат юридичних наук, доцент: Дякую за відповідь.

Після відповідей на запитання слово було надано науковому керівнику доктору юридичних наук, професору Корнієнку М.В., який дав оцінку дисертанту та охарактеризував Калюжну Євгенію Сергіївну, як людину грамотну, з науковим мисленням, досвідчену, практичного працівника, цілеспрямовану та ініціативну. Здобувач зуміла використати свій творчий потенціал і досить ґрунтовно та досконало виконала наукове дослідження.

Її дослідження характеризується актуальністю, науковою новизною та практичною значущістю. Слід відзначити вдале обрання актуальної проблематики з огляду на наступні фактори: 1) перманентні порушення прав людини в Україні (чинниками чого є, зокрема, триваюча повномасштабна збройна агресія сусідньої держави, окупація частини території України, політична нестабільність та корупція негативно впливають на стан дотримання прав людини в Україні); 2) зростання ролі Європейського суду з прав людини (Європейський суд з прав людини стає все більш важливим інструментом захисту прав людини в Україні; з 1997 року, коли Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, до суду було подано значну кількість скарг проти України – лише майже 50 000 скарг за останні 5 років – у середньому 10 000 заяв на рік); 3) необхідність вдосконалення правової системи України (рішення Суду висвітлюють системні проблеми в правовій системі України, які потребують вирішення); 4) наукова новизна: дослідження практики Європейського суду з прав людини може допомогти у розробці нових підходів до забезпечення прав людини в Україні; 5) практична значущість (результати дисертації можуть бути використані для вдосконалення законодавства, практики правозастосування та підвищення рівня обізнаності про права людини в Україні; в науковій та освітній сферах). Таким чином, дослідження теми дисертації є не лише актуальним, але й має значний науковий та практичний потенціал.

Калюжна Є.С. сформулась як науковець, її дисертаційне дослідження

з прав людини», представлене на публічній презентації є завершеною працею, яке має суттєве значення для вітчизняної юридичної науки, а її автор готова до атестації здобувача ступеня доктора філософії.

Науковий керівник подякував всім присутнім за підтримку наукового дослідження і здобувача.

Під час наукової дискусії учасниками публічної презентації надано свої думки і міркування, щодо представленого на розгляд дослідження.

ПИШНА А.Г., кандидат юридичних наук, доцент: Тема вашого дослідження є актуальною, зміст роботи розкритий. В той же час, за наявністю такої можливості, було б цікаво, щоб Ви додатково більш детально опрацювали рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України, які останнім часом надходять до державних органів для виконання. Також раджу вам видати монографію.

КАЛАЯНОВ Д.П., доктор юридичних наук, професор: Тема наукової роботи актуальна, якщо будуть впроваджені зміни до законодавства, які запропоновані у роботі, це сприятиме забезпеченню прав людини правоохоронними органами в Україні. Рекомендую в майбутньому, після захисту, можливо при підготовці монографії, вживати термін права людини, замість терміну людські права. Я підтримую роботу та бажаю успіхів Євгенії Сергіївні.

БАРАНОВ С.О., кандидат юридичних наук, доцент: Робота заслуговує на увагу та підтримку. Євгенія Сергіївна, як аспірант показала себе наполегливою, дисциплінованою та відповідальною. Науковець склався і побажаємо успіху на шляху до присудження ступеня доктора філософії. В науковій діяльності не зупинятися, бажано видати монографію з урахуванням наданих рекомендацій.

ТОМІНА В.Ю., кандидат юридичних наук, доцент: Актуальність роботи сумнівів не викликає, новизна в роботі є, висновки слушні, всі формальні умови дотримано, підтримую Вас і Вашу роботу бажаю успіху.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації на тему «Забезпечення прав людини в Україні за матеріалами практики Європейському суду з прав людини», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Обґрунтування дослідження. Одним з важливих нормативних засобів захисту людських прав є Європейська конвенція з прав людини. Чинником ефективності якої є, зокрема, створення та функціонування судової інституції Ради Європи – Європейського суду з прав людини.

За статистикою звернень до цього Суду уже тривалий час – більше 10 років – саме Україна займає перше місце (у перерахунку на кількість звернень на 100 тис. населення: щодо України такий показник складає близько 27 звернень, а Росії та Туреччини – 12 і 18 відповідно) за кількістю поданих проти держави заяв. Саме

Україна займає тривалий час за кількістю невиконаних рішень Європейського суду з прав людини (слід згадати справу *Burmuch and other* проти України за яким з реєстру Суду було вилучено понад 12 000 справ).

Значна кількість осіб, що перебувають під юрисдикцією Української держави, звертаються до Європейського суду з прав людини як до «четвертої інстанції», інтерпретуючи Суд як «надію» на правосуддя за національними межами (на що вказує кількість тих заяв, які визнаються прийнятними та розглядаються по суті).

Водночас, наведені дані вказують на системні проблеми у забезпеченні людських прав, які (проблеми) мають бути вирішені для виконання державою конституційних зобов'язань перед Українським народом, а також перед світовою спільнотою, особливо у контексті реалізації стратегічного вектору – євроінтеграції.

Відповідно, аналіз практики Європейського суду з прав людини може надати загальне уявлення про стан забезпечення людських прав та засадничих свобод в Україні. При цьому, слід також зважити на сформованість у межах діяльності цього Суду таких правових інститутів як усталена практика та пілотне рішення. Ці інститути є тими факторами, що дозволяють не тільки виявити, а й вжити визначених Судом заходів з метою усунення системної проблеми, яка заважає забезпеченню людських прав, через зміни національного законодавства та адміністративної практики, з одночасним впровадженням аксіологічних складових європейських стандартів у царині людських прав.

Окремі аспекти окресленої проблематики вивчали такі вітчизняні вчені як Є. Білозьоров, В. Боняк, О. Буткевич, Ю. Ведерніков, І. Гловюк, С. Головатий, Д. Гудима, О. Дроздов, О. Дроздова, І. Іванків, М. Козюбра, М. Корнієнко, С. Кузніченко, А. Кучук, А. Левенець, В. Лемак, А. Мелешевич, М. Мельник, О. Мінченко, Л. Наливайко, О. Орлова, М. Патей-Братасюк, М. Пендюра, П. Рабінович, В. Рогальська, М. Савчин, О. Садовська, Л. Сердюк, І. Сліденко, О. Солдатенко, Л. Філянїна, Т. Фулей, Т. Цувїна, В. Чорний, С. Шевчук та ін.

Однак, існуючі розробки окремих аспектів аналізу практики Європейського суду з прав людини переважно не акцентовані саме на узагальненому розумінні практики Суду як показнику стану забезпечення людських прав та вектору удосконалення діяльності органів публічної влади у царині людських прав.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є висвітлення забезпечення прав людини в Україні за матеріалами практики Європейському суду з прав людини та виокремлення напрямів удосконалення імплементації практики Європейського суду з прав людини в національну систему права як чинника підвищення ефективності діяльності органів публічної влади.

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

- з'ясувати стан наукового пізнання прав людини в Україні за матеріалами практики Європейського суду з прав людини;
- розкрити методологічні основи дослідження;
- з'ясувати правову природу Європейського суду з прав людини та його практики;
- розкрити прецедентність практики Європейського суду з прав людини;

- визначити напрями впливу практики Європейського суду з прав людини на національне право;
- з'ясувати стан забезпечення людських прав в Україні крізь призму практики судової інституції Ради Європи;
- визначити та охарактеризувати напрями удосконалення імплементації практики Європейського суду з прав людини в національну систему права.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері забезпечення прав людини, у тому числі у практиці Європейському суду з прав людини.

Предметом дослідження є забезпечення прав людини в Україні за матеріалами практики Європейському суду з прав людини.

Методи дослідження. Дослідження забезпечення людських прав за матеріалами практики Європейського суду з прав людини ґрунтується на таких принципах наукової гносеології як *всесторонності* та *об'єктивності*.

Основним методологічним інструментарієм стали логічні методи *синтезу* та *аналізу*, а також *статистичний метод*, що були використані для розв'язання визначених вище завдань дослідження. *Статистичний метод* був застосований при опрацюванні емпіричної основи дисертації.

Серед методологічних підходів, які були використані у цій роботі, особливе місце займають: *аксіологічний підхід* (розділи 2 і 3), *герменевтичний підхід* (розділи 1, 2 і 3), особливу роль цей підхід відіграв при опрацюванні практики Європейського суду з прав людини; *системний підхід* (підрозділи 2.2-2.3 та 3.1-3.2), що забезпечив комплексність вивчення предмету дослідження; *історичний підхід* (розділ 2 та підрозділ 3.1.); *порівняльно-правовий підхід* (переважно підрозділи 2.3 та 3.2.).

Детально використання методологічного інструментарію висвітлено у підрозділі 1.2 дисертації.

Емпіричну основу дослідження складають: статистичні дані діяльності Європейського суду з прав людини (звернення, категорії справ та ін.); дані Google Trends щодо пошукових запитів користувачів Інтернет-мережі, результати проведеного соціологічного опитування 200 респондентів [Додаток Б].

Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що дисертація є однією з перших у вітчизняному правознавстві робіт, у якій комплексно висвітлюється питання практики Європейського суду з прав людини як показника системних проблем щодо забезпечення людських прав в Україні та напрямів удосконалення стану такого забезпечення і у якій сформульовано низку нових положень, що є важливими для вітчизняної юриспруденції, зокрема:

уперше:

- обґрунтовано типологію напрямів впливу практики Європейського суду з прав людини на різні правові системи (національні та наднаціональні) з виокремленням та детальною дескрипцією впливу на правозастосовну практику; впливу на національне законодавство; впливу на правову доктрину; впливу на правосвідомість, правову освіту та просвіту; впливу на функціонування громадянського суспільства; впливу на міжнародний престиж держави-учасниці Конвенції; впливу на розвиток європейського права;

– надано характеристику природі рішень страсбурзького Суду через призму: іманентності цій інституції міжнародного характеру, сприйняття його більшістю заявниками як «четвертої інстанції» (не зважаючи на його субсидіарний характер), особливості конвенційних норм (аксіологічний, лаконічний та імпліцитний характер), автономної інтерпретації положень Конвенції (з урахуванням її духу та мети), зв'язок між Конвенцією та національним правом; діалог з державами-членами Конвенції;

- на підставі аналізу практики страсбурзького Суду встановлено системні проблеми забезпечення людських прав в Україні та визначено шляхи їх усунення через удосконалення імплементації практики Суду в національну правову систему за такими типологізованими напрямками: : світоглядним (загальносоціальним); нормативно-правовим; правозастосовним;

удосконалено:

– систематизацію наукових джерел гносеології практики Європейського суду з прав людини з виокремленням робіт, у яких розкривається сутність і зміст людських прав у їх розумінні західною (європейською) культурою та наукових робіт, у яких розкриваються людські права через призму діяльності Європейського суду з прав людини (з поділом на окремі підгрупи);

– аргументацію визначення правової природи практики Європейського суду з прав людини як такої, що відповідає принципу принципу *stare decisis* та її розгляд як систему тих рішень Суду, у яких сформульовано *ratio decidendi* та які є обов'язковими як для страсбурзького Суду, так і для держав-учасниць Конвенції при розв'язанні аналогічних справ;

– статистичні підходи щодо аналізу звернень до Європейського суду з прав людини та підходи до розгляду цього Суду як показника стану забезпечення людських прав на національному рівні (через застосування Судом інститутів усталеної прецедентної практики Суду – *well-established case-law of the Court* – та пілотного рішення) та фактора удосконалення національного права;

дістали подальшого розвитку:

- методологічні засади дослідження правових явищ, що передбачають комплексне застосування системи методологічних принципів, методів та підходів (з акцентом на важливості урахування соціокультурної природи права та людських прав);

Апробація матеріалів дисертації. Загальні положення та висновки дисертаційного дослідження апробовано на таких наукових заходах: I Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів та викладачів закладів вищої освіти «Правовий дискурс» (м. Черкаси, 12 жовтня 2021 року); Міжнародній науково-практичній інтернет конференції «Стан та перспективи розвитку адміністративного права України» (м. Одеса, 22 жовтня 2021 року); науково-практичному круглому столі «Взаємодія поліції з населенням на засадах партнерства: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Одеса, 25 листопада 2021 року); Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених «Актуальні питання адміністративного права та процесу» (м. Маріуполь, 3 грудня 2021 року); XV

Міжнародній науково-практичній конференції «Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави» (м. Одеса, 22 березня 2023 року).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Тема дисертації відповідає Цілям сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019 (у частині імплементації такої аксіологічної складової як рівність та недискримінація, а також освітніх можливостей), а також темі наукових досліджень Одеського державного університету внутрішніх справ «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (реєстраційний номер 0123U103538), факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Одеського державного університету внутрішніх справ «Забезпечення прав і свобод особи в умовах транзитивного суспільства: сучасний вимір» (реєстраційний номер 0123U103760).

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення дисертації, сформульовані висновки та пропозиції можуть бути використані (використовуються) за такими напрямками:

– *науково-дослідна робота* – для наукових досліджень окремих аспектів впровадження практики Європейського суду з прав людини у національне право, у тому числі й законодавство (акт впровадження Одеського державного університету внутрішніх справ);

– *освітній процес* – для підготовки навчальної літератури (підручники, навчальні посібники, навчально-методичні роботи), методичних рекомендацій, інших дидактичних матеріалів як з загальнотеоретичних правничих дисциплін, так і галузевих правничих дисциплін (акт впровадження Одеського державного університету внутрішніх справ);

– *правозастосовна діяльність* – для удосконалення діяльності суб'єктів правозастосовної діяльності щодо імплементації стандартів людських прав, визначених у практиці Європейського суду з прав людини (довідка про впровадження Південно-Української Міжнародної колегії адвокатів);

– *правотворча діяльність* – для удосконалення нормотворчості у контексті імплементації практики Європейського суду з прав людини у національне право.

Публікації. Загальні положення, пропозиції, висновки, викладені у дисертації, опубліковані у 10 наукових працях, з яких 3 – наукові статті у фахових виданнях з права, 2 – наукові статті у періодичних виданнях іноземних держав (1 – у зарубіжному фаховому виданні, включеному до науково-метричної бази Scopus), 5 – тези доповідей.

Особистий внесок. Результати дисертаційного дослідження, що виносяться на захист, отримані автором особисто. Вирішення завдань дослідження було здійснено самостійно.

У науковій статті, опублікованій у співавторстві, внесок здобувача полягає в пошуку та аналізі практики Європейського суду з прав людини за ст. 6 Європейської конвенції з прав людини та формулювання висновку щодо прояву

змістовних складових права (доступ до суду, тривалість судового розгляду, публічність та обґрунтованість) на справедливий суд та суміжних категорій (принцип правовладдя та рівність учасників).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що охоплюють сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (186 найменувань на 19 сторінках), 3 додатків на 12 сторінках. Повний обсяг дисертації складає 204 сторінки, з яких основний текст –158 сторінок.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ МАТЕРІАЛІВ ДИСЕРТАЦІЇ:

наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Калюжна Є.С. Вплив практики Європейського суду з прав людини на національну систему України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право.* 2021. Вип. 64. С.32-37. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.64.5>

2. Калюжна Є.С. Законодавчі ініціативи щодо вирішення проблеми виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки..* 2021. Т. 32 (71). № 6. С. 59-63. DOI <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2021.6/09>

3. . Калюжна Є.С. Джерела адміністративного права: пропедевтичний аспект. *Нове українське право.* 2021. Вип. 4. С. 213-218. DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.4.32>

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

1. Kaliuzhna Y.S. European Court of Human Rights Practice as a Source of Law. *Journal of International Legal Communication.* 2021. № 1(1). P. 81-90.

2. Kaliuzhna Y.S, Denysova A.V., Blaga A.B., Makovii V.P. The Right to a Fair Trial: the ECtHR Case-Law and Its Implementation in the Ukrainian Judiciary. *Prawo i Więź.* 2022. № 2 (40). P.109-127. (Зарубіжне фахове видання, включене до науково-метричної бази Scopus)

Наукові публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати.:

1. Калюжна Є.С. Деякі особливості застосування практики Європейського суду з прав людини в Україні. Правовий дискурс: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів та викладачів закладів вищої освіти (м. Черкаси, 12 жовтня 2021 року). Черкаси: Видавець Третяков О. М., 2021. С. 51-54.

2. Калюжна Є.С. Деякі питання виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет конференції (м. Одеса, 22 жовтня 2021 року). Одеса: ОДУВС, 2021. С. 95-98.

3. Калюжна Є.С. Реалізація рішень Європейського суду с прав людини в Україні. Взаємодія поліції з населенням на засадах партнерства: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали науково-практичного круглого столу (м. Одеса, 25

листопада 2021 року). Одеса: ОДУВС, 2021. С. 49-50.

4. Калюжна Є.С. Джерела адміністративного права. Актуальні питання адміністративного права та процесу: матеріали всеукраїнської наукової конференції молодих вчених (м. Маріуполь, 3 грудня 2021 року). Маріуполь, 2021. С. 116-121.

5. Калюжна Є.С. Проблематика виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 березня 2023 року). Одеса: ОДУВС, 2023. С. 295-297.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотно, з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення матеріалів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

У результаті публічної презентації наукових результатів дисертації Калюжної Є.С. і повної публікації основних результатів дослідження

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації **Калюжної Євгенії Сергіївни** на тему: «Забезпечення прав людини в Україні за матеріалами практики Європейському суду з прав людини».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Калюжної Є.С. відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

3. Рекомендувати дисертацію Калюжної Євгенії Сергіївни на тему: «Забезпечення прав людини в Україні за матеріалами практики Європейському суду з прав людини» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Головуюча на засіданні
кафедри адміністративної діяльності поліції
факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Одеського державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Алла ПИШНА